

Віднайдений рай

Відвідини мого найкращого друга, якого не бачив шіснацять років, залишили після себе щось незабагнуте. Вони вирвали мене з химерних витівок щоденного розбещеного буття.

Ми зближались до страшного 1915/16 року. В вогні війни гартувалася наша приязнь.

Коли ми, сірі, брудні, скорше викоперсані з землі каменюки, ніж люди, сиділи у глибоких звірячих норах, коли над нами і під нами гасала смерть, десь глибоко у нутрі наших сердець, купчилася і випиналася навні, непомірна в своїй урочистій величності любов.

Звідсілля родилося пречудове та спровофановане слово товариш. Тут смертю кувалося побратимство, кровю писалися вічні союзи. Тут тисячі окремих людських сердець билися одним пульсом крові, одним диханням всемогучого бажання жити.

Досі бачу його таким, як був тоді. Червоне заялозяне, вперте обличча. В зубах проста коротенька, набита міцним і смердючим тютюном люлька. Сірі, ніби литі з олова очі, густо купчили свою увагу у непомітний якийсь спогад минулого. Він сидів тоді непорушно, дуже подібний до своїх велитенських вкованих залізом чобіт. Дуже рідко випинається його тверде, густо заросле морогом рудоватої щітини, підборіддя в глибокою ямкою.

Ми носили тоді по 30—40 кильо на плечах. Тижнями не спали, по три дні не їли, робили шісдесят—сімдесят кілометрів денно пішки... Спали на снігу, сиділи в багні, у воді, пеклися в огні... І ми не кашляли, не хворіли. Серце билось чітко. Мязи пружисто гнулися, мов литі з найкращої криці. Нерви з суворою послідовністю виконували свою невдячну службу.

Таким був мій приятель, якого останній раз бачив, коли наш відділ, темної, ніби гробове підземелля, ночі, кинута на ворожі окопи густо оплутані павутинням колючих дротів.

Була глибока осінь. Злорадісно скавулів західний вітер. У чорній далині жаккотіла пожежа.

Під самими ворожими дротами нас зустрів скорострільний вогонь. А коли на світанку якимсь чудом я віднайшов себе знов у наших роздобаних окопах, мого приятеля не було з нами. Разом з безліччю інших лишився він там...

— :—

Минуло шіснацять років. Одного разу в маленькому часописі провінціального містечка вичитую: „Д-р-юр. Семен Плужник, адвокат у справах і т. д., число телефону...“

Безперечно вам ці слова абсолютно нічого не кажуть, але для мене... Колиб найбільший поет світа написав найгеніаль-

ніший твір, він не викликавби в моїй душі більшого буревію, ніж це звичайне оголошення.

Блискавично використовую число телефону і по короткому часі счинився у слухавці такий гурган захоплення, від котрого ледві не тріснуло моє ухо. Ми через сотні кілометрів подавали собі братні обійми, уявляючи себе такимиж червонопикими, брудносирими і камянотвердими. А висновок розмови — обовязкова, три рази підкреслена зустріч.

День мого відїзду до К., де жив приятель, видався препоганим. Гиржава пляма сонця ледві проривалася назовні. Повітря жовтня, мов каламутна содовка осоружно шипіло. Обрій погрожував купами розпатланої і брудної бавовни, а яскраві пузачі клени горіли незгораємою купиною, відтинаючи час від часу восково-жовті долоні, що поволі вертко спадали до долу та густо обмащували холодіючі груди землі.

Через поспіх спізнився до автобусу, який мав відвезти мене на двірєць. Вилаявшись останніми словами, жєну геть горбатого візника з його рудими кінськими кістками. На щастя трапилася якась таксівка і злупивши з мене неймовірну ціну, щасливо довезла мене на двірєць три хвилини перед відїздом поспішного потягу.

Нарешті бачу його перед собою.

Плужник? Мабуть він, але подвійні в золоті очі, лисина, що делікатно глянула зпід твердяка, надуте ніби перебільшене обличча, все це здавалося мені чужим. Щоки, що горіли, як горить кухоль свіжого пива, та заковане у твердий пребілій комір підборіддя й такаж потилиця злорадно сплюгавили той колись клясично чудовий образ.

Обнімались ніби двигали бахматі кулі. Сяючі його окуляри, пара золотих зубів, краватка, а особливо ядерна перлина в ній, кричали бажанням подобатись. На череві хвилювався золотий брелок годинника (серце, пронизане зернятком рубіну). Гармонію доповнила солідна пані зі здоровезним псом на плетену повідці. А на нїм леопардова шкіра...

„Моя дружина“ — це лише просте речення, аж надто личило тій пані. Мої уста тріпотливо й побожно торкнулися її рукавиці. Не менше уваги уділив також і псові, що носив горду назву — Тиран, який так вимахував своїм хвостиськом, що викликав справжнє зворушення, не лише у „моєї дружини“, а також у товстючої перекупки у чорному одязі, що стояла біля нас з плетеним кошом на руці.

По знайомству з панєю і Тираном, мій приятель вказав на чепурну зелену лімузинку. Вона ледві вмістила наше товариство, з якого підкреслено виділявся гордий Тиран... Сонце тимчасом сповзло за стару оброслу мохом стріху жидівської синагоги. Осїнь нічого, крім холоднечі, не обіцяла, а тому, опинившись у салоні мого приятеля, я відчуві достойно омїнив всі завойовання сучасної цивілізації.

Перш усього — освітлення. Пять, матового шкла, куль

зливою електрики стлумили остаточно кволість згасаючого осіннього дня. Фотелі, п'яніно, тяжкі малюнки, запах кольонської води, воску свіжонатертого паркету, пса — все це творило особливий настрій „благоденствія“, ситости.

Я не дивився на ніщо, але бачив усе. Наше товариство розсілося у фотелях, задиміло, загомоніло. Центром загальної уваги був Тиран, який виразно співчував нашому захопленню. Довідався швидко і коротко усю його біографію та про сварку між подружжям за його назву. Вона бажала охрестити його іменем одного з найсильніших диктаторів Евразії, але він рішуче спротивився. Назвали Тиран, і справа покінчена. Довідався також докладно про стан його здоров'я. Оказується, що часто хворіє нежитом, а тому доводиться витратитися на ліки, „лікаря“, а тепержеж криза. Ну, але вже, слава Богу, йому легше. Три дні тримали бідолаху в кімнаті з обв'язаною шиєю. Ти! ти! ти! — і пані мого приятеля не витримала, щоби не кинутися до Тирана і не зчавити його шиї так, що той аж зойкнув.

Уважно і достойно, наповнений гарячим співчуттям, вислухав я болі і скорботи вельмишановної господині. А тим часом у сусідній кімнаті забілів стіл, вкрився порцеляною та хрусталем, повстала і заблищала верхівкою пляшка з виразним малярським значком.

Розпочато урочистий похід. Моя непоказна постать оздобила почесне місце при столі і запрацювали ножі та вилки. Рідина у пляшці чудесно освітила наші натомлені думи і вони випурхували з уст легкими метеликами. Смажені курчата, бараболяна салата — все це давало безліку розкішних невичерпаних тем... І коли нараз, притишуючи хрустальний звук чарок, увірвався до ідальні буревій увертюра з „Кармен“, я аж тоді помітив його величність радіо-мовник „Titan“, що досить скромно примістився на дубовому, заставленому хрусталем комоді.

Розмова ущухла. Кров сіпала скранями. З серця динамітом рвались все нові і нові спогади. Вони росли і розростались до надзвичайної величі. Коло ніг господині дому розтягнувся, припавши черевом до килиму Тиран. Великі його чорні, подібні на засмалені голівні, лапи, далеко витягнуті наперед. Над ним падькалася його ласкава пані і рабіння, подаючи йому час від часу кращі кусники зі стола.

В моїх очах замигали різнобарвні — чорні, червоні, сині круги, які, мов на воді, з'являлися і швидко розбігалися до стін. У внутрі щось бунтувалося, але музика, що виривалася з уст безустого мертвого предмету, гнобила мій бунт, затопляла і обезвладнювала ворохобні, повні нервів і живої крові, вочуття.

Мимохіть погляд спинився на лисині похиленої голови товариша. Вона нагадала мені череп, бачений у якомусь музеї. Світло електрики відбивалося від її лисучої поверхні. Ледві

помітні синяві жилки, ніби сітка дрогованого посуду, витримували її цілість.

Все те, що пошкодували мільйони смертей, що може бути знищене одним непомітним дотиком мікроскопічної істотки, все, що викликає подив незбагнутої мудрости величного творця — знаходиться у тій посудині. Час оголив її. Де і як розсипалися ті буйні, вихрясті кучері, що крили хрустку її наготу? Зате родилися хрусталь, порцеляна, фотелі, килими, дружина і Тиран. Воістину дивовижний у своїй геніяльності той химерник, що одночасно відкриває браму найстрашнішого пекла, а після вершить наш тихий райок, — картину дійсної казки зі змієм і левом.

Ну, розуміється... Не маю права тепер викликати спогади з часів, коли подібні черепи лускали мов горіхи, розбризкуючи по землі таку безліч недовершених райків. На те родилися творці „Кармен“ів, щоби глушити запахи розбеханої людської утробы і стирати сліди барви—символізуючої страждання. Привіт і шана вам, величні! Навіть Тиран, помахуючи тяжезним хвостиськом, більш ніж проречисто заявляє собачим поглядом своє душевне вдовілля! Широко, ніби бажаючи її роздерти, роздявляє він зрідка свою пащеку, лютуючи, що з неї, крім безглузлого скавуління, не вирветься ні одне слово.

Зате мене аж надто кортіло влізти в душу мого товариша, щоби покопирсатися там в тім залежанім архівянім матеріалі, який накопичив там довгий час нашої розлуки. Хотілося знати, чи лишилися там хоч сліди того, чим жили тоді, коли над нами сів і реготав сам Сатана у своїй пекельній величі. Але не міг. Чув ніяковість, недоладність подібного сентименту.

Ми перейшли назад в салон, занурилися в животи фотелів, і озброєні бронзовими цигарами, вибухали клубами диму, що наповняв нас і кімнату. Опісля почали уривані, незмістові розмови. Пес і дружина зникли. Радіо втихло. Але мені здавалося, що сидимо в утульному переділі океанського пароплаву, який повільно хитаючись, несе нас по гребнях прудких хвиль до невідомих екзотичних берегів. Чув, як тяжко піднімалася і опускалась під нами безодня, бачив, як у глибині чорно-синього склепіння горіли прудкі брильянтові зорі, як зявлялися то зникали чорні обриси далеких обтиканих патлатими пальмами берегів.

Відчував навіть дихання розжареної атмосфери, що натикала на океан, підіймала отари хмар і гнала їх, мов ворохобні думи генія, навколо земної кулі. — Ми розмовляли так до пів одинацяті... Увійшла господиня і заявила, що в білих горах перин на мене давно вже чекає спокійний і солодкий сон.

Прощаюся на добраніч. Кімната, призначена для мене на спальню, ніщо інше, як робітня мого приятеля. Тяжкий до пи-

сання стіл. Телефон і машинка. Збоку велика, брунатної барви шафа, набита книжками.

Стоси паперу і грубі томи державних законів розложені на поличках. Вікна завішені тяжкими гардинами.

Моє головисько нагадувало буйно розбиту снігово-білу колесницю, що має відвезти мене в країну чудових мрій. Приятель, який привів мене до місця відпочинку, на мою заувагу, що йому досить всміхнулося щастя, яке ми колись вважали щербатим, махнув байдуже рукою... „Ет, мовляв, усе те пусте!“

— Алеж ти всім задоволений?.. — сказав я, дивлячись у його налите обличчя.

— Безперечно. Одначе...

— Одначе бракує тобі, знаєш чого?..

— Ну?

— Спадкоємців...

Усмішка його не казала нічого доброго. Заявив, що при сучасній „конюнктурі“ це великий люксус, на який рідко хто собі дозволить...

— Як то? Тиж, здається...

— Так. Здається... Це все лише здається. Але все те непостійне... Все те на піску. Маленька зміна повітря і все к чорту...

— Ти песиміст... Кому, як не тобі...

— Шож, — перебив він і розвів руками. — Життя таке... Оце, що тільки бачиш, це і є щось постійне. Меблі, бібліотечка...

— Так. Бібліотечка твоя дійсно... Признатися здивувало. При сучасній конюнктурі психо-наставлення... Ти, видно, не цураєшся розмови з музами...

— Ну. Не так особливо. Не маю часу. Занятий. Ну, але, добраніч. Завтра рано їду в бюро і ти можеш собі преспокійно відпочивати досхочу. Почувай себе як дома.

Розпрощалися. Залишившись на самоті, не хотів я одразу в постіль. Підійшов до вмивальника, глянув у велике зеркало, звідки визвірилося на мене футуристичне обличчя, оздоблене червоними плямами. Випите, зіджене впливало на нерви. Помив руки, зуби, підійшов до шафи з бібліотечкою. Через шкляні двері дивилися купи неоправлених книг і брошур, а за ними лавами, мов вояки, струнко стояли елегантні томики в чорних шкіряних оправках. Тиснені золотом імена Гете, Шекспіра і їм подібних, дивилися на мене і спокучали. Взяти в руку, звязити і прочитати хоч один рядок.

Проклятий зісний біс, нікчемний і злочинний, підбив мене відхилити дверцята шафи, які, як на-то-те, не були замкнені. Перебравши стоси брошур, найшов між ними одні лиш ілюстровані „магаціни“ та невибагливі романчики, які купують на залізничних двірцях — Ну, думаю. Це жіноче... Сягнув рукою за новеньким томиком, що стояли в глибині...

І тут... Мене охопив острах і ніяковість. Бібліотечка та... була лиш... деревляна!

І тоді для мене ясно стало все. Песимізм мого товариша не був безпідставний. Закрив швидко шафу деревляних манекінів, здавалось я попав між мертвяків. Миттю зник усей настрій, яскравість.. Дихання мертвої доби відчувалося на кожному предметі. А коли я поклався і гоївся на поверхні пружливих хвиль моєї постелі, то переді мною виразно сторчала препогана беззуба маска іронії.

Тієї ночі у мене виникла невідложна необхідність залягодити у себе дома важні справи і на другий день у вісім годин ранку я відїхав.

Ірмгард Фінк

Гірська виправа

Гірський захист. Посередині тяжкий покарбований стіл. На нім, між алюмінієвими пушками, що світилися матовим відблиском, під віддихом шістьох людей тремтить полум'я свічки. Сидять, широко опершись ліктями. Це вже не мішухи. Це верховинці. Один щось оповідає.

Чи хтось має годинник з секундною вказівкою. Це Роберт запитався. Ні, він не має горячки, але хай сидять тихо, якісь дві мінути. Вони споглядають на нього. Ніхто нічого не розуміє. Нащо вони мають сидіти тихо?

Коли нагло — що це було?.. Всі чули це... Далекий, протяжний свист... Павза. Тепер знову. І ще раз. Один числить секунди... І ще раз.

Дико починають битися серця. Жадного сумніву: альпійський сигнал небезпеки. Ледві останній звук відшумів, як всі водночас скочили на ноги і кидаються на двір. Ніодної зірки, їмла залягла. І нагло пронизує ніч свист, переразливо, мов мечем, вириваючись звідкільсь, і точиться далше. Роберт свиснув. Двацять секунд павзи. Новий свист. Клич і відповідь — одно за другим.

— Ідїть до хати, дівчата, перестудитесь. — Ніодна не рушилася. Тепер це було вже рішучо ближче. Тепер знова на давнім місці. Або таки ближче? Ні, це був лиш вітер.

— Чи мавш бусолю, Гаис?

— Так, це в тїм самїм напрямї.

— Ходїм до хати. — Це сказав Роберт, все ще з сигнальною свиставкою в зубах. Штовхає наостїж дверї і паде на крісло. З туркотом паде його люлька на стїл, котиться на долівку.

Всі очї зверненї на Роберта. Вони звикли йти за його вказівками в небезпечні хвилини. Між ними всіми він має найбільший альпійський досвід і найтверезїшу голову.

— Виключене! — Неначе смертний засуд брениць це